

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

Кафедра початкової та дошкільної освіти

СОБКО АНЮТА ВІТАЛІВНА

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В МЕТОДИЦІ ЛІТЕРАТУРНОГО
ЧИТАННЯ**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 013 *«Початкова освіта»*

Науковий керівник:

Мацевко-Бекерська Лідія Василівна
докт. філол. наук, професор,
зав. кафедри світової літератури
професор кафедри початкової
та дошкільної освіти

Львів-2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1 Проблема дидактичної гри у педагогічній теорії і практиці.....	7
1.2 Особливості використання дидактичних ігор в активізації пізнавальної діяльності школярів.....	14
1.3. Дидактичні ігри при роботі з текстом на уроках літературного читання в початковій школі	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В МЕТОДИЦІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	49
2.1. Дослідження рівня мотивації до розумового розвитку в ігровій діяльності	49
2.2. Комплексна корекційна програма розвитку пізнавальних процесів за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання.....	58
2.3. Вплив ігрової діяльності на пізнавальні процеси за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання	60
ВИСНОВОК.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес оновлення системи освіти, ціллю якого вважається пошук найбільш ефективних форм її функціонування, пов'язаний з цілим рядом тенденцій, що визначаються розвитком сучасної науки.

Сучасна система освіти націлена на використання всіх можливостей і ресурсів для підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Така ціль освіти затверджує відношення до знань, умінь і навичок як засобу розумового, ціннісного, вольового і фізичного аспектів особистості.

Своєю чергою, саме для дітей молодшого шкільного віку гра має винятково важливе значення: розвиваюча гра для них – навчання, гра – це праця, гра – це серйозна повноцінна форма виховання. Ігри, сприяють розвитку сприйняття, пам'яті, мислення і творчих навичок, направлені на розумовий розвиток дітей в загальному. У багатьох педагогічних дослідженнях утвердився зв'язок між навчанням та грою, визначилась структура ігрового процесу, основні методи та форми керування дидактичними розвивальними іграми.

При цьому особливе місце відводиться проблемі підвищення пізнавальної активності. Широкого дослідження отримує це питання в роботах вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів (А. К. Бондаренко, 2015 , Т. І. Рудакова, 2019, І. М. Куліш, 2017, П. М. Щербань, 2017, А. С. Макаренко, 1990, О. М. Виштак, 2014, Л. С. Ільяницька, 2014, Л. В. Кондрашова, 2008, Т. В. Калинович, Н. І. Квач, Г. І. Білоус, 2012, А. А. Вербитська, 2014, Л. А. Венгер, 2008, Д. Б. Ельконін, 1996, В. Г. Коваленко, 2010, В. А. Крутій, 2018, Н. В. Кудикіна, 2009, М. М. Марко, 2018, Н. П. Плахотнюк). Педагоги розглядають гру як важливий метод навчання для дітей саме молодшого шкільного віку. В свою чергу аспекти ігрової діяльності в загально-навчальній школі розглядались в працях (К. С. Романенко, 2014, О. Я. Савченко, 2013, Г. С. Топчій, І. М. Чорноморець, 2016, Л. С. Ульяницька, 2013).

Ця робота представляє собою аналіз психолого-педагогічного матеріалу з проблеми ігрових методів навчання, що сприяють підвищенню активізації пізнавальної діяльності молодших школярів; що і визначило актуальність теми цього дослідження.

Мета дослідження - вивчити вплив дидактичної гри як засіб активації пізнавальної діяльності учнів початкових класів на ефективність навчання.

Об'єктом магістерської роботи є дидактична гра на етапі освоєння знань як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Предметом дослідження є процес навчальної діяльності школярів молодшого шкільного віку з використанням дидактичних ігор для активізації пізнавальної діяльності на уроках літературного читання.

Для досягнення поставленої мети потрібно було вирішення наступних **завдань**:

- Проаналізувати питання дидактичної гри у педагогічній теорії і практиці.
- Охарактеризувати особливості використання дидактичних ігор в активізації пізнавальної діяльності школярів.
- Проаналізувати дидактичні ігри при роботі з текстом на уроках літературного читання в початковій школі.
- Здійснити аналіз рівня розумового розвитку в ігровій діяльності.
- Запропонувати комплексну корекційну програму розвитку пізнавальних процесів за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання.
- Проаналізувати вплив ігрової діяльності на пізнавальні процеси за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання.

Теоретичне значення дослідження полягає у розкритті системи роботи вчителя щодо використання різних способів для організації ігрової діяльності на уроках у початкових класах.

Практичне значення дослідження: результати даного дослідження можна використати як методіку використання дидактичних ігор на уроках літературного читання

Теоретичною і методологічною базою дослідження є педагогічні основи формування, розвитку та життєдіяльності людини. Для зазначення вихідних позицій наукового дослідження використовують положення Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти України, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, періодичних навчальних видань з проблеми дослідження; порівняння, узагальнення та систематизація теоретико-методологічних засад, педагогічного досвіду організації, ігрової діяльності вчителями початкових класів) для з'ясування сучасного стану дослідженості проблеми в теорії та практиці й уточнення змісту ключових понять дослідження; емпіричні (моделювання, спостереження, анкетування, бесіда); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) для обробки результатів педагогічного експерименту, аналізу й доведення їх достовірності.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (80 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки, з них – 57 с. основного тексту. Робота містить 4 таблиці, 6 рисунків, 3 світлини.

У «Вступі» обґрунтовано актуальність теми, мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, описано методи дослідження, виокремлено теоретичне та практичне значення дослідження.

У Розділі 1 «Педагогічні основи використання дидактичної гри як засобу активізації пізнавальної діяльності молодшого шкільного віку» охарактеризовано питання дидактичної гри у педагогічній теорії і практиці. Проаналізовано особливості використання дидактичних ігор в активізації

пізнавальної діяльності школярів. Охарактеризовано дидактичні ігри при роботі з текстом на уроках літературного читання в початковій школі.

У Розділі 2 «Експериментальне дослідження актуалізації дидактичної гри в методиці літературного читання» здійснено виявлення рівня мотивації до розумового розвитку в ігровій діяльності. Запропоновано комплексно-корекційну програму розвитку пізнавальних процесів за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання. Проаналізовано вплив ігрової діяльності на пізнавальні процеси за допомогою дидактичної гри на уроках літературного читання.

У висновку здійснено короткий аналіз та підбиття підсумків результатів дослідження.

Апробація. Матеріали магістерського дослідження були апробовані:

1. Дидактична гра як метод навчання: педагогічний аспект. Друга (II) Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених. Педагогічна освіта у світлі реформ і викликів. Львів, 2022. с. 120-122.

2. Дидактична гра як спосіб розвитку пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Випуск 11. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Вінниця, 2022. с. 293-296.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байкова Л. А., Технологія ігрової діяльності: *навч. посібник*. Рівне. 2015. 120 с.
2. Барнінець О. Застосування ігор як засобу формування предметних компетентностей на уроках історії. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/923/> (дата звернення: 15.05.2022).
3. Барнінець О. Класифікація ігрових методів навчання історії з погляду компетентнісного підходу. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2017. № 3. С. 14–20
4. Білоус Г. І. Бібліотека журналу «Початкове навчання та виховання». Харків: Основа. 2012. 54 с.
5. Біляєв О. М. Концепція інтенсивного навчання мови. УМЛШ. 2011. №6. С. 26-30.
6. Бондаренко А. К. Дидактичні ігри в школі. Х.: Наука. 2015. 201 с.
7. Булигіна О. Ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2019. № 19–21.
8. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. К. : *Початкова школа*. 2011. №1. С. 2-4.
9. Венгер Л. А. Гра як вид діяльності. М.:*Зап. псих.* № 3. 2008. 56 с.
10. Вербитська А. А. Методологічні рекомендації з проведення ділових ігор. М., 2014. 176 с.
11. Виштак О. М. Сучасний підхід до позакласної виховної роботи. Нові форми позакласної виховної роботи. Форуму педагогічних ідей «УРОК». 2014. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42138/ (дата звернення: 29.08.2022).

12. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Х. : Вид. група «Основа». 2011. 255 с.
13. Вчитися забороняється гратися. 7 експертів про гру в освіті. ULR: <http://life.pravda.com.ua/society/2018/01/15/228439/> (дата звернення: 20.06.2022).
14. Дзюрбіль Л. Використання ігрових технологій на урока математики для адаптації першокласників до навчально-пізнавальної діяльності. ULR: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/3/dsyg.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).
15. Джелялова І. Гра як один з методів виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 52–53.
16. Дидактика початкової школи. *Підручник для вузів*. За ред Савченко О. Я. Київ: Генеза, 2012. 368 с.
17. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. автор-укладач Н. П. Навлокова. Х. : Основа, 2009. 176 с.
18. Ельконин Д. Б. Психологическое развитие в детских возрастах. М., 1996., 201 с.
19. Ігрові технології у молодшому шкільному віці. За ред. П. О. Жунусова, З. *Успіхи сучасного природознавства*, 2014. № 3. С. 148-151. *Ігри - навчання, тренінг, дозвілля К.*, 2015. 178 с.
20. Ільяницька Л. С. Ігрові проблемні ситуації. К. :Школа. 2014. №7. С. 27- 28.
21. Калинович Т. В. Використання ігрових технологій на уроках української мови та читання в початкових класах. ULR: <https://plus.google.com/117614113239266267511/posts/Sus3xfyrPyP> (дата звернення: 18.04.2022)
22. Квач Н. І. Застосування дидактичних ігор в процесі навчання учнів. ULR: <http://metodportal.com/node/61310> (дата звернення: 21.05.2022)
23. Кондрашова Л. В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ. 2008. 187 с.

24. Коваленко В. Г. Дидактичні ігри під час уроків математики. Х.: Просвіта, 2010. 96 с.
25. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Anonces/2016/nova_shkola_prouekt.pdf (дата звернення: 13.05.2022)
26. Концепція національного виховання. Початкова школа. 2015. № 2. с. 48-52
27. Коменский Я. А. *Великая дидактика*. М.: Педагогика, 1965. с. 162.
28. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор. Автореф. дис... канд. пед. н. – 13.00.09 – теорія навчання. Інститут педагогіки АПН України. Київ. 2018. 27 с.
29. Кудикіна Н. Інтелектуальні ігри у навчанні молодших школярів (на матеріалі образотворчого мистецтва). К.: КМІУВ, 2009. 48 с.
30. Кудикіна Н. В., Бондар В. І. *Навчально-методичний посібник. Допомога*. Х.: Початкова школа. 2013. 384 с.
31. Кукушин В. Ігрові технології на уроках. Відкритий урок. 2016. № 11-12. С. 3-9.
32. Кудикіна Н. В. *Навчально-методичний посібник. навч.-метод. Посібник*. К.: Початкова школа. 2016. 384 с.
33. Куліш І. М. Застосування дидактичних ігор у навчальному процесі. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. К.: НМЦ ВО. 2017. Вип.. 33. с. 174 – 175
34. Лебедева Т. Ділові ігри для ділових людей. Журнал «Час і думка» - Одеса, 2007
Кравець Наталія Михайлівна – школярка групи ЕКО-16 (м), інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kravets19950401@gmail.com
Гречановська Олена Володимирівна -доцент, кандидат педагогічних наук кафедра філософії та гуманітарних

наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail:
Elena.kot0405@mail.ru

35. Любченко О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. *Методичний порадник*. 2015. № 8. С. 14–17.
36. Макаренко А. С. Гра. Твори: В 7 т. К. : Рад. школа, 1954. Т. 4. С. 367-368.
37. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. К. : Радянська школа. 1990. 366 с.
38. Макаренко А. С. О воспитании. М.: Политиздат., 1988. с. 256.
39. Марко М. М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Мукачево. 2018. 272 с.
40. Мінгазов Р. Х. Педагогічна технологія розробки та організації пізнавальних ігор. Д.: Фахівець. 2016. № 3. С. 26-28
41. Мицик О. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. *Англійська мова та література*. 2013. № 22–23. С. 40–49.
42. Мохнаткіна Є. А. Вірші на уроці математики. *Нач. шк.*, 2017. №10. с.47 - 48.
43. Навчальні програми для початкової школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html> (дата звернення: 20.06.2022).
44. Носова Є. А. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни. URL:http://elib.bspu.by/bitstream/doc/46499/1/УМК%202020_Педагогика%20игры_watermark.pdfhttp://elib.bspu.by/bitstream/doc/46499/1/УМК%202020_Педагогика%20игры_watermark.pdf (дата звернення: 20.06.2022).
45. Плахотнюк Н. П. Класифіація навчально-ігрових проектів у підготовці майбутніх вчителів до інноваційної діяльності. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6777/1/10pnpkni.pdf> (дата звернення: 02.07.2022).
46. Про особливості роботи за новими підручниками в 3-их класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2014/2015 навчальному році.

URL:http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4nRqsLdpue0J:garschool.ucoz.ua/kopija_mr_3_klas.doc_moja.doc+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=opera (дата звернення:09.07.2022).

47. Про структуру 2016-2017 навчального року для учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. Початкова школа. 2016. №8. С.1-2.
48. Проскура Є. В. Розвиток пізнавальних здібностей дошкільника. Під. ред. Венгер Л. А. Київ., 2015. с. 208.
49. Психолого-педагогічні особливості проведення дидактичних ігор. За ред. А. Акшиної, Т. Жаркова. Х.: Просвітництво, 2010. 462 с.
50. Психологія та педагогіка: *Навчальний посібник для вузів*. П: Центр, 2015. с. 256.
51. Романенко К. С. Теоретичні аспекти підготовки майбутнього вчителя початкової школи до проведення дидактичних ігор. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях школярської молоді. «Родзинка – 2008». Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. С. 92-93.
52. Рудакова Т. І. Дидактична гра - дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. К. : Початкове навчання та виховання. 2019. №16. С. 167.
53. Савченко О. Я. «Урок в початкових класах» К. : «Освіта». 2013 277 с.
54. Салань Н. В. Застосування ігрових технологій на уроках математики та інформатики у початковій школі. *Фізико-математична освіта*: науковий журнал. 2016. Випуск 4 (10). С. 108-111
55. Саюк В. Ігрові методи та їх дидактичне значення. К.: Рідна школа. 2015. №4. с. 18.
56. Саюк В. Історико-педагогічний аналіз використання гри у навчальному процесі. К. : Рідна школа. 2016. №7. С. 287.
57. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології. К.: Народна освіта. 2012. 256 с.
58. Скворцова С. О. Методика навчання математики в 1-му класі: методичний посібник для вчителів перших класів та школярів за

спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Одеса : Фенікс. 2014. 240 с.

59. Сорокин Н. А. Дидактика. Х., 2014. с. 132
60. Стольникова С. Дитяча гра під кутом зору психолога. К. : Початкова освіта. 2010. №38. С. 198
61. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у п'яти томах. Т. 4. К.: Радянська школа. 1977 р.
62. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3.. К.: Радянська школа, 1977. 670 с.
63. Топчій Г. С. Ігрові педагогічні технології як умова професійного саморозвитку майбутнього вчителя (автореф. дис. канд. пед. наук). Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, Україна – 12-32 с.
64. Тоцька Н. І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. К.: Знання. 2013. 176 с.
65. Троценко А. Р. Розвиваючі ігри молодших школярів. URL: <https://megatalant.com/biblioteka/razvivayuschie-igry-mladshih-shkolnikov-90882.html> (дата звернення: 0505.2022).
66. Федусенко Ю. Особливості впливу навчально-ігрової діяльності на розвиток основних психічних процесів у молодшому шкільному віці. К.: Рідна школа. 2012. №4. С. 154.
67. Франковська О. Ігрова педагогіка. Технологічний аспект. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/349/> (дата звернення: 22.08.2022).
68. Чорноморець І. М. Сучасний підручник як засіб реалізації ігрових технологій навчання в основній школі. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. К.: Педагогічна думка. 2016. Вип. 6. С. 193.
69. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3 клас (2016 рік). URL: <https://lib.pedpresa.ua/13358-ukrayinska-mova-navchalna-programa-dlya-zagalnoosvitnih-navchalnyh-zakladiv-3-klas-2016-rik.html> (дата звернення: 07.08.2022).

70. Ульяницька Л. С. Ігрові проблемні ситуації. К.: Початкова школа. 2013. № 9. С. 27-28.
71. Чехмestрук Г. Дидактичні ігри на уроках української мови, читання. Початкове навчання та виховання. 2017. № 33. С. 2–12.
72. Чорноморець І. М. Педагогіка: *навчальний посібник*. К.: Академія. 2011. 212 с.
73. Чумак Т. Ігрові елементи на уроках мови. Х.: Дивослово. 2017. №7. С. 44-46.
74. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. Х. : *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. №13. С. 286–290.
75. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: *Навч. Посібник*. К. : Вища шк., 2014. 207 с.
76. Щербань П. М. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі. К. : Початкова школа. 2017. № 9. С. 18.
77. Щербина Д. Дидактична гра в системі особистісно-зорієнтованого навчання. Педагогіка вищої та середньої школи. Кривий Ріг, 2016. вип. 14. С. 256.
78. Щукіна Г. І. Роль діяльності у процесі. Активізація навчально- пізнавальної діяльності. Х., 2016. 234 с.
79. Яковлева Є. Л. Психологічні умови розвитку творчого потенціалу у дітей шкільного віку. Питання психології. 2014. №5., 19 с.

